

Per G. Andreen: Finland i Brännpunkten, mars 1940-juni 1941. Stockholm, Lindfors 1980. 432 sider.

Et af de store spørgsmål i Finlands nyeste historie er, hvorfor Finland ikke, efter den lektie Vinterkrigen var, undgik at deltage i angrebet på Sovjetunionen, juni 1941. Spørgsmålet har sin størrelse af de konsekvenser Fortsættelseskrigen fik for Finland; men det har til dels af samme årsager været utroligt vanskeligt at behandle på en nøgtern måde. Krigsskyldprocesserne, der var dekretet af Sovjetunionen efter krigsafslutningen, gjorde spørgsmålet mere ømtåleligt og bekræftede endnu engang, at undersøgelser i juridisk klædebon ikke er noget godt udgangspunkt for historisk videnskab, uanset hvor meget materiale, der graves frem i den anledning.

Groft kan indlæggene i debatten rubriceres i »drivtømmer-teorien« eller »revancheteorien«. Som betegnelsen antyder, er den førstnævnte en antagelse af Finland som viljeløst offer for stormagtsammenstødet, hvor Tysklands forberedelse til Operation Barbarossa trak Finland ind i krigsdeltagelsen, uanset hvad regeringen i Helsinki stillede op. Defensoraterne for Finlands ledende politikere under »Moskvaparantesen«, marts 1940-juni 1941, har naturligvis været på linie med drivtømmer-teorien. I revancheteorien har anklagerne haft ordet. Dens påstand er, at det havde været muligt for Finlands regering at skabe tillid i Kreml på Moskvafredens grund, således at man kunne have holdt det nazistiske Tyskland på mere end arms afstand. De ledende politikere valgte, sådan lyder teorien, med åbne øjne at satse på tysk støtte, siden på samarbejde med Tyskland om generobring af de tabte områder, og måske mere end det. »The if's of history«, som E. H. Carr har gjort tykt nar ad, er mere uomgængelige, end han giver udtryk for, og i Revancheteorien er de helt bærende.

Ikke uden grund er kildematerialet til dette spørgsmål, ganske omfattende. Foruden aktmaterialet fra finske, tyske og svenske arkiver findes der bindstærke memoirer af snart sagt alle, der havde indflydelse på begivenhederne – eller altså var drivtømmer. Den afgørende mangel i materialet, i dette spørgsmål som i så mange andre, er det totale fravær af sovjetiske arkivalier. I diskussionen må denne mangel hele tiden erindres. Defensoratet for de finske politikere kan bygge på, at Moskvafreden kun var første skridt mod at give Finland samme skæbne som i sommeren 1940 blev de baltiske stater til del. Ville man undgå sovjetisering af Finland, var tilknytning til Tyskland den eneste mulighed. Indicierne herpå er de mange russiske krav, grænsende til chikanerier, der blev præsenteret for Finland i foråret og sommeren 1940. Men indicierne på, at det var sovjetisk politik at indlemme Finland, er ingenlunde entydige.

Påberåbelsen af den offentlige opinion i Finland som den udslagsgivende faktor, der skulle have gjort det helt umuligt at føre en tilpasningspolitik overfor Moskva, kan imødegås med, at censuren og den aktive statslige påvirkning af opinionen entydigt trak i pro-tysk retning og lagde alle hindringer i vejen for en oppositionel propaganda for udsoning med Sovjetunionen.

Sådan kan man tage spørgsmål efter spørgsmål og stille argumenterne for drivtømmer-teorien og revancheteorien op. Nogen endelig afgørelse vil naturligvis heller ikke med eet slag komme, når Kreml engang åbner arkiverne fra Stalintidens udenrigspolitik, så vist som de ledende finske politikere dengang, ligesom historikeren nu, måtte bygge deres opfattelse på, hvad der faktisk kom fra Moskva, ikke på viden om de sovjetiske politikeres interne overvejelser.

Per G. Andreen afviser meget naturligt begge ekstreme teorier. Han gør på velgørende, næsten pædagogisk, måde klart, at Moskvaparantesen må periodeinddeles efter de forskellige vilkår, der var for at øve indflydelse på forskellige felter af politikken, udenrigspolitikken i snæver forstand, militærpolitikken, påvirkningen af den offentlige

mening og handelspolitikken. Selvom ræsonnementerne og vurderingerne er nuancerede og detaljerede, er forfatteren ikke bange for en del gange at træde hårdt i brostenene, især ikke når det går ud over Mannerheims biograf, S. Jägerskiöld.

Det er ikke helt uden en forarget undertone, Andreen behandler de datidige og senere sammenligninger af den tyske permittentrafik i Sverige og Finland. Vist var der forskelle, men måske overdrives de lidt her ved at sammenholde den svensk-tyske aftale med det faktiske forløb af de tyske troppetransporter i Finland. Forfatteren er heller ikke bange for stærke ord, når svensk politiks store og positive betydning for Finlands skæbne behandles. Endelig betragtes Sällskapet för fred och vänskap mellan Finland och Sovjetunionen praktisk talt helt uden argumentation eller dokumentation som en russisk agent- og provokatørorganisation. Det kunne i kapitlet om opinionsudviklingen nok have fortjent et par uddybende ord al den stund organisationen i løbet af ret få måneder, inden den blev forbudt, nåede op på omkring 50.000 medlemmer.

Som indføring i de spegede problemstillinger må man nok fortsat pege på Krister Wahlbäcks »Från Mannerheim till Kekkonen«, der fortjener en ny udgivelse, men med den som basis er Andreens bog nu næste spadestik, i hvert fald for dem der, som undertegnede, ikke læser finsk.

Henrik S. Nissen

W. M. Carlgren: Mellan Hitler och Stalin. Förslag och försök till försvars- och utrikespolitisk samverkan mellan Sverige och Finland under krigsåren. Stockholm, Militärhistoriska Förlaget 1981. 102 sider.

Professor Carlgren, arkivar i det svenske udenrigsministerium, er formodentlig mest kendt blandt historisk interesserede for sin dokumentationstunge, grundige og omfangsrige fremstilling fra 1973 om svensk udenrigspolitik under 2. verdenskrig. Den foreliggende bog er mere beskeden i omfang og emne, men den er et eksempel på, at helt centrale træk i et stykke historie kan belyses indgående ved at tage et næsten kirurgisk snit igennem en udvikling, der ellers rummer mange elementer og faser med vidt forskellige vilkår. Sådan noget kan kun gøres, når indsigten er erhvervet ved et omfattende arbejde.

For den svenske regering var politikken overfor Finland ingenlunde lige til. Der var, i hvert fald fra Vinterkrigen 1939-40, en særdeles stærk folkelig opinion for en vidtstrakt støtte til Finland. I officerskredse var forestillingen om et svensk forsvar ved Finlands østgrænse baseret på både strategiske og følelsesmæssige argumenter. Tanken om en forsvarsalliance, ja til og med union havde også nu og da sine fortalere i samlingsregeringen. Men et forbund, en alliance eller over hovedet en binding til Finland blev aldrig den svenske regerings politik. Når alliancetanken blev fremsat – til og med som et halvt tilsagn til den finske regering – var det for at påvirke Finlands udenrigspolitik med det overordnede mål at holde stormagterne og krigen borte fra Norden. Når planerne igen kunne arkiveres på grund af veto fra Sovjet eller Tyskland eller dem begge, åndede statsminister P. A. Hansson lettet op. Dels anså han – og flertallet af ministrene, særlig de andre socialdemokrater – det for en risikabel politik, dels undgik man en diskussion, der kunne have sprængt samlingsregeringen.

Den svenske regerings politik, og specielt udenrigsministerens ræsonnementer er kort og klart lagt frem i bogen. Mindre tydelig er tegningen af finsk politik. Der lades ingen tvivl om, at Finland gang på gang appellerede efter en svensk militær indsats eller løfte om indsats ved grænsen/fronten mod Sovjet. Det er også klart, at Finland i perioden mellem